
LINGVISTA A BÁSNÍK ZBYNĚK ŠIŠKA

KAREL KOMÁREK

Krátce po svých devadesátinách zemřel dlouholetý pracovník Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci, rusista a bohemista doc. PhDr. Zbyněk Šiška, CSc. (10. 6. 1930 – 8. 8. 2020).⁽¹⁾ Rok 2020 byl vůbec rokem ztrát pro českou lingvistiku: 28. 1. odešel autor studií o slangu Jaroslav Hubáček, 5. 7. dialektoložka Stanislava Kloferová, 18. 8. znalec vývoje české slovtvorby Dušan Šlosar, 6. 10. onomastik a didaktik Svatopluk Pastyřík a 3. 11. paleoslovenista Václav Konzal.

Zbyněk Šiška se narodil v Malenovicích u Zlína; rodiče byli dělníky v Baťových závodech. Roku 1941 vychodil obecnou školu v Otrokovcích, 1949 maturoval na reálném gymnáziu v Kroměříži a 1953 absolvoval čtyřleté studium oboru ruština a čeština na Filozofické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci. Od listopadu 1953 do ledna 1956 konal vojenskou službu u 10. pohraniční brigády Ministerstva vnitra ve Volarech na Šumavě. Učil na tehdejších jedenáctiletých středních školách: na dnešním Gymnáziu Jiřího Wolкера v Prostějově (v září a říjnu 1953), Slovanském gymnáziu v Olomouci (od února do srpna 1956) a Gymnáziu v Olomouci-Hejčíně (od září 1956 do srpna 1960; zde byl od září 1958 zástupcem ředitele).

V letech 1960–1963 působil jako odborný asistent na Pedagogickém institutu v Olomouci (1963 též jako zástupce vedoucího katedry ruského jazyka a literatury) a 1963–1966 na Pedagogickém institutu v tehdejší Gottwaldově, dnes Zlíně (1966 byl vedoucím katedry); vyučoval morfologii, syntax a lexikologii ruštiny.

1 Biografické údaje čerpám z dokumentů v personálním spisu Zbyňka Šišky, který je uložen v Archivu Univerzity Palackého v Olomouci. Za jeho zpřístupnění děkuji řediteli archivu PhDr. Pavlu Urbáškoví a archivářkám PhDr. Renátě Klvačové a Mgr. Pavle Dubské.

Po zrušení zlínského institutu se vrací do Olomouce na Pedagogickou fakultu, která byla roku 1963 obnovena opět jako součást Univerzity Palackého, a setrvává na ní až do konce své akademické dráhy. Je odborným asistentem a od 1. 9. 1988 docentem na katedře ruského jazyka a literatury. Dne 11. 12. 1989 ho rektor Jaromír Kolařík – jistě i na přání revolučních studentů – pověřuje vedením katedry, ale k 31. 1. 1990 ho nový rektor Josef Jařab z této funkce odvolává. V březnu 1990 žádá vedoucí katedry českého jazyka a literatury František Všeticka děkana Pedagogické fakulty, aby byl Z. Šiška na toto bohemistické pracoviště převeden: stane se tak až po dvou konkurzech s platností od 1. 10. 1990. (Katedra ruského jazyka a literatury je k 31. 5. 1990 zrušena.) Docent Šiška pak přednáší budoucím učitelům češtiny (i současným v dálkovém studiu) hlavně fonetiku, lexikologii a obecnou jazykovědu až do letního semestru 2007.

Diplomová práce Z. Šišky má titul *Inteligencija v tvorčestve Gorkogo*, ale veškerá další jeho vědecká produkce už náleží do oboru lingvistiky. Jeho školiteli v externí aspirantuře byli Alexandr Vasiljevič Isačenko a Lubomír Ďurovič. V červnu 1969 obhájí Z. Šiška na Filozofické fakultě Univerzity Komenského v Bratislavě doktorskou disertaci *Příspěvek k problematice designátu gramatické kategorie čísla ruských substantiv* a v listopadu 1978 tamtéž kandidátskou práci *K příčinám využívání plurálu u ruských a českých abstrakt*. Účastní se mj. symposia *Problémy a metody konfrontačního studia současných spisovných jazyků, zvláště slovanských* v Praze 1973, konferencí olomouckých a lublinských rusistů v letech 1978, 1980 a 1981, V. Komenského trienále *Jazyk – prostriedok zbližovania národov* v Bratislavě 1980, kongresů Mezinárodní asociace učitelů ruského jazyka a literatury (MAPRJAL) v Praze 1982 a v Budapešti 1986, fonetického symposia v Moskvě 1987, konference rusistů ve Volgogradě 1988 a v Rožnově 1989 a mezinárodního symposia *Lingvistika textu* v Rožnově 1988. Tituly jeho prací, článků a učebních textů ukazují, že se zabýval výkladem vybraných morfologických kategorií a lexikálních vrstev a také teorií pojmenování a jazykového znaku, a to z hlediska obecné jazykovědy, což mu umožňovalo komplementární pohled na jazykový systém ruštiny i češtiny. Stále vyhledávaný je jeho *Bázový morfematický slovník češtiny* – příručka, která prakticky doplňuje teoretické popisy české slovotvorby.

Měl jsem tu čest působit s docentem Šiškou na katedře českého jazyka a literatury PdF UP v letech 1990–1996. Mám-li charakterizovat jeho pedagogickou činnost, které jsem byl jako začínající pracovník dočasně svědkem, mohu k tomu paradoxně využít části posudku, který o něm napsal už v roce 1960 jeho nadřízený: „Po stránce odborné jest soudr. Zbyněk Šiška vynikajícím učitelem [...], své vyučovací hodiny hluboce promýšlí [...], u žáků získává neobyčejný zájem [...] nejen svou znalostí, ale zejména svým citovým vztahem k přednášené látce.“ Potvrzuji, že toto hodnocení platilo i po letech v jiných podmínkách.

Vedle lingvistiky se Z. Šiška věnoval i poezii: od roku 2003 vydal téměř tři desítky knížek veršů (většinou ve Vydavatelství Univerzity Palackého), které výtvarně doprovodili mj. Zdeněk Přikryl a Ladislav Rusek a esejistickými reflexemi doplnili mj. Igor Fic a František Všeticka. Jeho báseň „Sami“ ze sbírky *Zrcadlení* (2005) může být vhodným závěrem této životopisné bilance:

Nakonec zůstaneme sami
Polibek mezi kaktusy
Rezavý věchet suché slámy
u něhož vítr hartusí

Vzpomínky úlet čehosi
co se už dávno nenosí

Otazník v prázdné závěti
Veliká díra v paměti

VÝBĚROVÁ BIBLIOGRAFIE ZBYŇKA ŠÍŠKY

PŘÍRUČKY A UČEBNÍ TEXTY:

Základy jazykovědy. Čítanka pro rusisty, Olomouc: Univerzita Palackého, 1982, 2. vyd. 1986.

Vvedenje v morfemiku ruskogo jazyka, Olomouc: Univerzita Palackého, 1984, 2. vyd. 1988.

Lingvistický slovník pro rusisty, Olomouc: Univerzita Palackého, 1988.

Bázový morfemický slovník češtiny, Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1998, 2. vyd. 2005.

Úvod do studia jazyka: fragmenty přednášek s cvičeními, Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 2002.

Fonetika a fonologie, Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 2003, 2. vyd. 2005.

ČLÁNKY A KONFERENCEČNÍ REFERÁTY:

„K problematice plurálu substantiv“; in *Sborník Pedagogického institutu v Olomouci*, Praha: SPN, 1964, s. 137–143.

„Zametki o grammatičeskom značenii kategorii čisla“; in *Sbornik Pedagogičeskogo fakul'teta v Usti na Labe, Russkij jazyk – literatura, metodika*, Praha: SPN, 1965, s. 61–70.

„K produktivnosti ruského sufixu -OS₃T' -“; in *Sborník prací Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci, Jazyk a literatura 1968*, Praha: SPN 1968, s. 3–9.

„Designát neboli význam“; in *Sborník prací Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci, Jazyk a literatura 1969*, Praha: SPN 1969, s. 3–21.

„O gramatické kategorii čísla“; *Československá rusistika* 14, 1969, č. 3, s. 97–102.

„Plurál substantiv látkových“; in *Rossica Olomucensia* 4 (za rok 1970), Ročenka kateder rusistiky na FF a PF UP,⁽²⁾ Praha: Lidové nakladatelství, 1971, s. 19–24.

2 Podtitul „Ročenka kateder rusistiky na FF a PF UP“ dále neuvádíme.

„K otázce chápání abstrakt“; in *Sborník prací Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci, Ruský jazyk a literatura 1*, Praha: SPN, 1972, s. 5–8.

„O designátu vlastních jmen“; in *Rossica Olomucensia 9* (za rok 1971), Olomouc: Univerzita Palackého, 1972, s. 18–22.

„Kontext a designát“; in *Rossica Olomucensia 10* (za rok 1972), Praha: SPN, 1973, s. 23–30.

„Je pojem „prázdný morfém“ reálný?“; in *Rossica Olomucensia 11* (za rok 1973), Olomouc: Univerzita Palackého, 1974, s. 41–44.

„K otázce závislosti významu na kontextu“; *Československá rusistika 19*, 1974, č. 4, s. 152–153.

„Pluralizace tzv. abstrakt v ruštině a češtině“; in *Sborník prací Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci, Ruský jazyk a literatura 2*, Praha: SPN, 1974, s. 5–16.

„K otázce uplatnění principu odrazu v sémantice“; in *Rossica Olomucensia 13* (za rok 1974), Olomouc: Univerzita Palackého, 1975, s. 39–43.

„Vyrovnání smyslové asymetrie v komunikaci“; in *Rossica Olomucensia 14* (za rok 1975), Olomouc: Univerzita Palackého, 1976, s. 26–28.

„O enantiosémních lexémech“; in *Rossica Olomucensia 16* (za rok 1977), Olomouc: Univerzita Palackého, 1978, s. 28–31.

„K fungování parajazykových složek v komunikaci“; in *Sborník prací Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci, Ruský jazyk a literatura 3*, Praha: SPN, 1979, s. 175–184.

„O lexikálním designátu z hlediska teorie odrazu“; in *Rossica Olomucensia 17* (za rok 1978), Olomouc: Univerzita Palackého, 1979, s. 16–19.

„K aktuální otázce efektivního čtení cizojazyčného textu“; in *Jazyk – prostriedok zbližovania národov. Zborník z Komenského trienále 1980*, Bratislava: Mestský dom kultúry a osvetu, 1981, s. 147–149.

„Jsou „pragmatické složky“ součástí lexikálního významu?“; in *Rossica Olomucensia 20* (za rok 1981), Olomouc: Univerzita Palackého, 1982, s. 35–37.

„O fungování v reči ruských kvantifikátorov vsjakij, každýj, ljuboj“; in *Doklady i soobščeniya čechoslovackoj delegacii, V meždunarodnyj kongress prepodavatelej russkogo jazyka i literatury (Praga, ČSSR, 1982)*, Bratislava: SPN, 1982, s. 405–409.

„Poznámky k problematice vztahu lexikálního a slovotvorného významu u abstrakt“; in *Rossica Olomucensia* 21 (za rok 1982), Olomouc: Univerzita Palackého, 1983, s. 67–70.

„O podílu prefixů na utváření terminologických soustav“; in *Acta Universitatis Palackianae Olomucensis*,⁽³⁾ *Facultas paedagogica, Philologica II, Ruský jazyk a literatura* 4, Praha: SPN, 1983, s. 95–98.

„Světlo a jeho odraz v jazyce“; in *AUPO, Facultad paedagogica, Philologica IV, Ruský jazyk a literatura* 5, Praha: SPN, 1985, s. 13–16.

„K voprosu o soznatel'nom upotreblenii russkich ukazatel'nych mestoime-nij *etot, tot* v češskoj škole“; in *AUPO, Facultad paedagogica, Philologica IV, Ruský jazyk a literatura* 5, Praha: SPN, 1985, s. 33–37. Spoluautor M. S. Skorochodov.

„O charaktere publičnoj řeči“; in *Rossica Olomucensia* 24 (za rok 1985), Olomouc: Univerzita Palackého, 1986, s. 18–23.

„K problematice struktural'nogo opisanija slovoobrazovatel'nych osnov v ruskom jazyke“; in *Naučnyje tradicii i novyje napravlenija v prepodavanii russkogo jazyka i literatury. Doklady čechoslovackoj delegacii na VI kongresse MAPRJAL*, Praha: Československá asociace rusistů, 1986, s. 331–333.

„K problematice struktural'nogo opisanija proizvodjaščich osnov v ruskom jazyke“; in *Naučnyje tradicii i novyje napravlenija v prepodavanii russkogo jazyka i literatury. Sbornik tezisev VI meždunarodnogo kongressa MAPRJAL. Sekcija 2. Sovremennaja lingvističeskaja teorija i jeje primenenije v praktike obučenija russkomu jazyku*, Budapešť: Interprint, 1986, s. 213.

„Povaha jazykové komunikace a její základní strukturní typy“; in *Rossica Olomucensia* 25 (za rok 1986), Olomouc: Univerzita Palackého, 1987, s. 26–29.

„K otázce strukturního významu ruských substantiv tvořených morfem (=ost,=)“; in *AUPO, Facultad paedagogica, Philologica VII, Ruský jazyk a literatura* 6, Praha: SPN, 1988, s. 39–48.

„O dynamice jazyka a vědomí“; in *Rossica Olomucensia* 26 (za rok 1987), Olomouc: Univerzita Palackého, 1988, s. 19–20.

„K voprosu o prirode kombinatornych variantov fonem“; in *Fonetika: Teorija i praktika prepodavanija. Materialy I Meždunarodnogo simpoziuma MAPRJAL*

3 Dále „AUPO“.

(19–23 októbra 1987 g.), Moskva: Izdatel'stvo Universiteta družby narodov, 1989, s. 43–47.

„K voprosu o teoretičeskich osnovach kursa praktičeskoj grammatiki russko-go jazyka“; in *Optimalizacija professional'noj podgotovki buduščich prepodavatelej russkogo jazyka. Tezisy dokladov i soobščeníj*, Olomouc: Univerzita Palackého, 1989, s. 76–77. Spoluautor M. S. Skorochodov. (Ze sympozia v Rožnově pod Radhoštěm 1989.)

„Slabika jako lingvistický problém“; in *AUPO, Facultas paedagogica, Philologica IX, Ruský jazyk a literatura 7*, Praha: SPN, 1989, s. 195–198.

„Aktual'nye voprosy kursa praktičeskoj grammatiki russkogo jazyka dlja nerusskich“; in *Russkij jazyk i literatura v obščeníi narodov mira, problemy funkcionirovanija i prepodavanija: Doklady i soobščeníja čechoslovackoj delegacii na 7 kongresse MAPRJAL*, Praha: Československá asociace rusistů, 1990, s. 389–392.

„K voprosu o teoretičeskich osnovach kursa praktičeskoj grammatiki russko-go jazyka“; in *Rossica Olomucensia* 28 (za rok 1989), Olomouc: Univerzita Palackého, 1990, s. 22–25.

„K otázce strukturního významu abstrakt“; in *AUPO, Facultas paedagogica, Philologica XI, Studia philologica 1*, Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1991, s. 4–7.

„K lingvistickým aspektům obraznosti“; in *AUPO, Facultas paedagogica, Philologica XIII, Studia philologica 3*, Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1992, s. 27–30.

„Příspěvek k sémantice anekdoty“; in *AUPO, Facultas paedagogica, Philologica XV, Studia philologica 5*, Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1994, s. 31–33.

„Hledání podstaty jazykového znaku“; in *AUPO, Facultas paedagogica, Philologica XVI, Studia philologica 6*, Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1995, s. 7–9.

„Přibližná denotace objektu v češtině“; in *AUPO, Facultas paedagogica, Philologica XVII, Studia philologica 7*, Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1996, s. 7–11.

LITERATURA

HÁLA, Milan.

„Docent Šiška šedesátiletý“; in *Rossica Olomucensia* 28 (za rok 1989), 1990 (Olomouc: Univerzita Palackého), s. 5–7.

KOLÁŘ, Bohumil.

„Básník, jenž ví, že slovo je dar a výmluvnost újma“; in týž (ed.), *Z paměti literární Olomouce. Sborník memoárů, statí a příležitostných textů*, 2004 (Olomouc: Vlastivědná společnost muzejní), s. 208–211.

VŠETIČKA, František.

„Mlčení jako moudrost soli“; in týž, *Olomouc literární 2*, 2014 (Olomouc: Agriprint), s. 137–139.